

สรุปและข้อเสนอแนะ

การว่างงานนับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะแรงงานเป็นทั้งปัจจัยที่ใช้ในการผลิตและผู้บริโภคในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตามในขณะที่ภายในประเทศยังประสบกับปัญหาการว่างงานและการหางานต่ำระดับอยู่เช่นนี้ ปรากฏว่าได้มีการจ้างงานอีกแบบหนึ่งคือ การเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งตั้งแต่ปี 2518 เป็นต้นมา การเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้ทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในด้านที่เป็นแหล่งจ้างงานและเป็นแหล่งที่ทำรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศที่สำคัญอีกด้วย การที่แรงงานได้ไปทำงานต่างประเทศนอกจากจะเป็นผลดีต่อประเทศโดยรวมแล้ว ก็ยังเป็นผลดีต่อแรงงานผู้ไปทำงานต่างประเทศโดยตรงอีกด้วย ทั้งนี้เพราะสามารถหางานทำได้และได้รับรายได้ในรูปแบบต่าง ๆ สูงกว่าการทำงานภายในประเทศค่อนข้างมาก นอกจากนี้ทฤษฎีเศรษฐกิจค่าสัตรียังได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นจะมีผลกระทบต่อแบบอย่างการใช้ค่าบริโภคของครัวเรือน ดังนั้นรายได้ที่แรงงานได้รับจากการไปทำงานต่างประเทศซึ่งมีจำนวนค่อนข้างมากนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาและขยายตัวทางเศรษฐกิจมากน้อยเพียงใด ย่อมต้องขึ้นอยู่กับแบบอย่างการใช้ค่าบริโภคของแรงงานเหล่านั้นด้วย

สำหรับการศึกษาแบบอย่างการใช้ค่าบริโภคของครัวเรือนแรงงานไทยที่เคยไปทำงานต่างประเทศนี้ ได้เลือกศึกษาในพื้นที่ของภาคอีสาน คือที่อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตชนบทยากจน และที่อำเภอชุมพวงบุรี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นอำเภอที่อยู่นอกเขตชนบทยากจน ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้เปรียบเทียบแบบอย่างการใช้ค่าบริโภคของครัวเรือนแรงงานไทยที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศในสองพื้นที่ที่มีสภาพความเป็นอยู่โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ส่วนวิธีการศึกษานั้นได้จำแนกแบบอย่างการใช้ค่าบริโภคออกเป็น 3 ประเภท คือ จำแนกตามลักษณะเศรษฐกิจจากการใช้ค่าบริโภค ประกอบด้วยสินค้าบริโภคและสินค้าทุน จำแนกตามลักษณะความจำเป็นในการบริโภค ประกอบด้วยสินค้าจำเป็นและสินค้าฟุ่มเฟือย และจำแนกตามลักษณะความคงทนของสินค้า ประกอบด้วยสินค้าคงทน สินค้าไม่คงทน และบริการ โดยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสัดส่วนการใช้ค่าบริโภคสินค้าหมวดต่าง ๆ ในแบบอย่างการใช้ค่าบริโภคแต่ละประเภท และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ค่าบริโภคกับรายได้ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาสภาพการจ้างงาน

และการมีงานทำภายหลังกลับมาจากทำงานต่างประเทศด้วย

6.1 สรุป

ผลการศึกษาแบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคของแรงงานไทยในภาคอีสานที่เคยไปทำงานต่างประเทศ ปรากฏว่าแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศมีรายได้รวม (Gross Income) ที่เหลืออยู่ภายหลังกลับมาจากทำงานต่างประเทศเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 102,798 บาท โดยที่แรงงานของจังหวัดขอนแก่นมีรายได้ดังกล่าวประมาณครึ่งหนึ่งของจังหวัดอุดรธานีเท่านั้น และรายได้รวมส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของเงินฝากที่ส่งมาฝากไว้ที่ธนาคารภายในประเทศ รองลงมาคือรายได้ที่อยู่ในรูปของเงินที่นำติดตัวมาจากต่างประเทศ จากรายได้รวมทั้งหมดปรากฏว่าเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการชำระหนี้ประมาณร้อยละ 8.5 ส่วนที่เหลือก็คือรายได้สุทธิ (Disposable Income) ซึ่งจำแนกได้เป็นการออม และการใช้จ่ายบริโภค โดยที่การออมและการใช้จ่ายบริโภคเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 13,970 บาท และ 80,050 บาท หรือคิดเป็นสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 14.9 และ 85.1 ของรายได้สุทธิตามลำดับ นอกจากนี้สัดส่วนการออม และการใช้จ่ายบริโภคต่อรายได้สุทธิของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดอุดรธานี ก็มีค่าใกล้เคียงกัน

จากการใช้จ่ายบริโภคเฉลี่ยต่อครัวเรือน เมื่อจำแนกตามแบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคประเภทต่าง ๆ ทั้ง 3 ประเภท ปรากฏว่าในส่วนของการใช้จ่ายบริโภคที่จำแนกตามลักษณะเศรษฐกิจจากการใช้จ่าย ซึ่งประกอบด้วยการใช้จ่ายบริโภคสินค้าบริโภค และการใช้จ่ายบริโภคสินค้าทุนนั้น ครัวเรือนตัวอย่างทั้งของจังหวัดขอนแก่น และของจังหวัดอุดรธานี ได้ใช้จ่ายบริโภคสินค้าบริโภคเฉลี่ยต่อครัวเรือนเป็นสัดส่วนน้อยกว่าการใช้จ่ายบริโภคสินค้าทุน ส่วนการวิเคราะห์หาสัดส่วนของครัวเรือนที่ใช้จ่ายบริโภคในระดับต่าง ๆ ปรากฏว่า ทั้งการใช้จ่ายบริโภคสินค้าบริโภคและการใช้จ่ายบริโภคสินค้าทุน ครัวเรือนตัวอย่างของทั้งสองเขตได้ใช้จ่ายบริโภคในระดับต่ำสุด (คือน้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 ของการใช้จ่ายบริโภครวม) และใช้จ่ายบริโภคในระดับสูงสุด (คือมากกว่าร้อยละ 75 ของการใช้จ่ายบริโภครวม) เป็นส่วนใหญ่ ส่วนครัวเรือนที่ใช้จ่ายบริโภคสินค้าบริโภคและสินค้าทุนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันมีน้อย สำหรับชนิดของสินค้าที่ครัวเรือนใช้จ่ายบริโภคเป็นมูลค่าค่อนข้างมากนั้น ปรากฏว่าในส่วนของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าบริโภค ครัวเรือนของจังหวัดขอนแก่นได้ใช้จ่ายบริโภค อาหาร ของใช้ประจำวันภายในครัวเรือน อาหาร

เครื่องดื่มสำหรับเลี้ยงญาติตอนกลับมา และทำบุญ ฃาปนกิจ ช่วรงงาน ในขณะที่คร้ว เรือนของจังหวัดอุดรธานีได้ใช้ล่ายบริโภค อาหาร ของใช้ประจ่าวันภายในคร้ว เรือน สักรยาน สักรยานยนต์ รถยนต์ (ใช้ล่วนตัว) เรียงตามล่ำดับ ล่วนการใชล่ายบริโภคสินค้าทุน ปรากฏว่าชนิดของสินค้าที่คร้ว เรือนของจังหวัดขอนแก่นใช้ล่ายบริโภคเป็นมูลค่าค่อนข้างมากคือ บ้าน รั้ว ห้องน้ำ ห้องคร้ว และค้ำาใช้ล่ายเพื่อติดต่อจะไปทำงานต่างประเทศอีก ในขณะที่คร้ว เรือนของจังหวัดอุดรธานีได้ใช้ล่ายบริโภคที่ดินบ้าน ที่นา ที่ไร่ ที่ล่วน และบ้าน รั้ว ห้องน้ำ ห้องคร้ว ตามล่ำดับ ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างการใชล่ายบริโภคกับรายได้สุทธิของคร้ว เรือน ปรากฏว่าคร้ว เรือนตัวอย่างของทั้งสองเขต มีค้ำาคความโน้มเอียงในการใชล่ายบริโภคเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไปหนึ่งหน่วย (MPC) ของการใชล่ายบริโภคสินค้าบริโภคน้อยกว่า MPC ของการใชล่ายบริโภคสินค้าทุน ซึ่งก็แสดงว่าเมื่อคร้ว เรือนมีรายได้จากการไปทำงานต่างประเทศเพิ่มขึ้น จะมีแนวโน้มใชล่ายบริโภคสินค้าบริโภคเพิ่มขึ้นน้อยกว่าการใชล่ายบริโภคสินค้าทุนที่เพิ่มขึ้น

ล่วนผลการศึกษาแบบอย่งการใชล่ายบริโภคที่จำแนกตามสัักษณะความค้ำาเป็นในการบริโภค ซึ่งประกอบด้วยการใชล่ายบริโภคสินค้าค้ำาเป็น และการใชล่ายบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ปรากฏว่าคร้ว เรือนตัวอย่างทั้งของจังหวัดขอนแก่นและของจังหวัดอุดรธานีได้ใช้ล่ายบริโภคสินค้าค้ำาเป็นเฉลี่ยต่อคร้ว เรือนเป็นล่วนส่วนมากกว่าการใชล่ายบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ล่วนการวิเคราะห์ล่วนส่วนของคร้ว เรือนที่ใชล่ายบริโภคในระดับต่าง ๆ ปรากฏว่า คร้ว เรือนตัวอย่างทั้งสองเขตได้ใช้ล่ายบริโภคสินค้าค้ำาเป็นในระดับสูงลสุด (คือมากกว่าร้อยละ 75 ของการใชล่ายบริโภครวม) เป็นล่วนใหญ่ แล้วค่อย ๆ ลดลง ตามระดับการใชล่ายบริโภคที่ต่ำลงตามล่ำดับ แต่ในทางตรงกันข้ำมการใชล่ายบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยของคร้ว เรือนตัวอย่างล่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำลสุด (คือน้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 ของการใชล่ายบริโภครวม) แล้วค่อย ๆ ลดลงตามระดับการใชล่ายบริโภคที่สูงขึ้นตามล่ำดับ สำหรับชนิดของสินค้าที่คร้ว เรือนตัวอย่างใช้ล่ายบริโภคเป็นมูลค่าค่อนข้างมาก ปรากฏว่าในล่วนของการใชล่ายบริโภคสินค้าค้ำาเป็นคร้ว เรือนตัวอย่างของจังหวัดขอนแก่นได้ใช้ล่ายบริโภค บ้าน รั้ว ห้องน้ำ ห้องคร้ว และอาหาร ของใช้ประจ่าวันภายในคร้ว เรือน ในขณะที่คร้ว เรือนตัวอย่างของจังหวัดอุดรธานีได้ใช้ล่ายบริโภค ที่ดินบ้าน ที่นา ที่ไร่ ที่ล่วน และอาหาร ของใช้ประจ่าวันภายในคร้ว เรือน เรียงตามล่ำดับ ล่วนการใชล่ายบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ปรากฏว่าชนิดของสินค้าที่คร้ว เรือนของจังหวัดขอนแก่นใช้ล่ายบริโภคเป็นมูลค่าค่อนข้างมากคือ อาหาร เครื่องดื่มสำหรับเลี้ยงญาติตอน

กลับมา และจักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ (ใช้ส่วนตัว) ในขณะที่ครัวเรือนของจังหวัดอุดรธานี ได้ใช้จ่ายบริโภค สักยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ (ใช้ส่วนตัว) และอาหาร เครื่องดื่มสำหรับเลี้ยงญาติตอนกลับมา ตามลำดับ ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายบริโภคกับรายได้สุทธิของครัวเรือน ปรากฏว่า ครัวเรือนตัวอย่างทั้งสองเขตมีค่า MPC ของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าจำเป็นค่อนข้างสูงพอสมควร ในขณะที่ค่า MPC ของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมีค่าค่อนข้างต่ำ ซึ่งก็แสดงว่าเมื่อครัวเรือนมีรายได้จากการทำงานต่างประเทศเพิ่มขึ้น จะมีแนวโน้มใช้จ่ายบริโภคสินค้าจำเป็นเพิ่มขึ้นในระดับที่สูงพอสมควรในขณะที่จะใช้จ่ายบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย

สำหรับผลการศึกษาแบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคที่จำแนกตามลักษณะความคงทนของสินค้า ซึ่งประกอบด้วย การใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทน สินค้าไม่คงทน และบริการ ปรากฏว่าครัวเรือนทั้งของจังหวัดขอนแก่น และของจังหวัดอุดรธานี ได้ใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนเฉลี่ยต่อครัวเรือนเป็นสัดส่วนสูงที่สุด รองลงมาคือ การใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทน และบริการ ตามลำดับ ส่วนการวิเคราะห์หาสัดส่วนของครัวเรือนที่ใช้จ่ายบริโภคในระดับต่าง ๆ ปรากฏว่า ครัวเรือนตัวอย่างทั้งสองเขตได้ใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนในระดับการใช้จ่ายสูงที่สุด (คือมากกว่าร้อยละ 75 ของการใช้จ่ายบริโภครวม) เป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงอย่างไรก็ตามในลำดับรองลงมาคือ เป็นการใช้จ่ายบริโภคในระดับต่ำสุด (คือน้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 25 ของการใช้จ่ายบริโภครวม) ส่วนการใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทนและบริการนั้นจะมีลักษณะคล้ายกันคือ ครัวเรือนตัวอย่างจะใช้จ่ายบริโภคในระดับต่ำสุดเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการใช้จ่ายบริโภคบริการ สำหรับชนิดของสินค้าที่ครัวเรือนใช้จ่ายบริโภคเป็นมูลค่าค่อนข้างมากนั้น ปรากฏว่าในส่วนของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่นได้ใช้จ่ายบริโภค บ้าน รั้ว ห้องน้ำ ห้องครัว เป็นมูลค่าสูงที่สุด ในขณะที่ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดอุดรธานีได้ใช้จ่ายบริโภค จักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ และที่ดินบ้าน ที่นา ที่ไร่ ที่สวน เป็นมูลค่าสูงที่สุดตามลำดับ ในส่วนของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทนนั้น ปรากฏว่าชนิดของสินค้าที่ครัวเรือนตัวอย่างทั้งสองเขตได้ใช้จ่ายบริโภคเป็นมูลค่าสูงที่สุด ได้แก่ อาหาร ของใช้ประจำวันภายในครัวเรือน และอาหาร เครื่องดื่มสำหรับเลี้ยงญาติตอนกลับมา ตามลำดับ สำหรับการใช้จ่ายบริโภคบริการ ปรากฏว่า ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่นได้ใช้จ่าย ทำบุญ ฌาปนกิจ ช่วยงาน และการศึกษา เป็นมูลค่าสูงที่สุดตามลำดับ ในขณะที่ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่นได้ใช้จ่าย รักษาพยาบาล และทำบุญ ฌาปนกิจ ช่วยงาน เป็นมูลค่าสูงที่สุดตามลำดับ ทางด้านการศึกษาหาความ

สัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายบริโภคสินค้ากับรายได้สุทธิของครัวเรือน ปรากฏว่าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดขอนแก่นมีค่า MPC ของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนสูงที่สุด รองลงมาคือ MPC ของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทน และของการใช้จ่ายบริโภคบริการ ตามลำดับ ในขณะที่ครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดอุดรธานีมีค่า MPC ของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนสูงที่สุดเช่นเดียวกัน แต่รองลงมาคือ MPC ของการใช้จ่ายบริโภคบริการและ MPC ของการใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทน ตามลำดับ ซึ่งก็แสดงว่า เมื่อครัวเรือนตัวอย่างมีรายได้จากการทำงานต่างประเทศเพิ่มขึ้น ครัวเรือนของจังหวัดขอนแก่นจะใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนสูงที่สุด รองลงมาคือ การใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทน และการใช้จ่ายบริโภคบริการ ในขณะที่ครัวเรือนของจังหวัดอุดรธานีจะใช้จ่ายบริโภคสินค้าคงทนสูงที่สุด แต่รองลงมาคือ การใช้จ่ายบริโภคบริการและการใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทน ตามลำดับ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการใช้จ่ายบริโภคสินค้าไม่คงทนและการใช้จ่ายบริโภคบริการที่เพิ่มขึ้นก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จากสภาพของตลาดแรงงานภายในประเทศปัจจุบันซึ่งปรากฏว่าจำนวนผู้เข้าสู่ตลาดแรงงาน (Supply of Labour) มีมากกว่าความต้องการแรงงาน (Demand for Labour) ของตลาดแรงงาน สิ่งทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับและเป็นปัญหาที่ค่อนข้างรุนแรงมากในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็มีแรงงานที่เข้าสู่ตลาดแรงงานอีกกลุ่มหนึ่งคือแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศ แต่สำหรับการศึกษาคั้งนี้ เกี่ยวกับแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศนั้นผลการศึกษาพบว่า เป็นกลุ่มของแรงงานที่ไม่มีปัญหาในการหางานทำเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90 ของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศทั้งหมด) ทั้งนี้เกือบทั้งหมดให้เหตุผลว่าเพราะมีงานภายในประเทศรออยู่แล้ว ส่วนเหตุผลอื่น ๆ ได้แก่ กลับมาก็ลงทุนประกอบอาชีพเอง ชอบทำงานที่เป็นอาชีพอิสระ ต้องทำงานอยู่ที่บ้าน โดยที่อาชีพหลักของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศส่วนใหญ่ยังคงเป็นอาชีพทำนา ส่วนที่เหลือได้แก่ อาชีพค้าขาย รับจ้าง ทำโรงสี ช่อมเครื่องยนต์ ขั้วรถยนต์ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และเป็นที่น่าสนใจที่อาชีพหลักของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศจะเป็นอาชีพที่มีลักษณะสอดคล้องกับการจ้างงานในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังเป็นอาชีพอิสระที่ผู้กลับมาจากทำงานต่างประเทศสามารถสร้างขึ้นมาได้เองด้วย ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศส่วนใหญ่มักมีเงินทุนที่พอจะสร้างงานขึ้นมาได้เองอยู่แล้ว นอกจากนี้ถ้าพิจารณาทางด้านสถานที่ทำงานอาชีพหลักของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศเปรียบเทียบกับก่อนที่จะไปทำงาน

ต่างประเทศปรากฏว่า ผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในท้องถิ่นซึ่งเป็นเขตชนบทเพิ่มมากขึ้น

สำหรับแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศที่มีปัญหาในการหางานทำ ซึ่งมีเพียงเล็กน้อยนั้น (ร้อยละ 10 ของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศทั้งหมด) ถ้าพิจารณาในรายละเอียดแล้วก็ปรากฏว่าส่วนใหญ่ (ร้อยละ 8 ของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศทั้งหมด) มีปัญหาเพราะต้องการจะไปทำงานต่างประเทศอีก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่ปัญหาการหางานทำภายในประเทศโดยตรง สำหรับผู้ที่มีปัญหาในการหางานทำจริง ๆ มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ร้อยละ 2 ของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศทั้งหมด) ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า งานหายาก ต้องแข่งขันกันมาก นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่มีปัญหาในการหางานทำส่วนใหญ่ (ร้อยละ 9 ของผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศทั้งหมด) เป็นผู้ที่มิงานทำอยู่แล้ว ซึ่งก็แสดงว่าทางด้านปัญหาการจ้างงานและการมีงานทำภายในประเทศของแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศสิ่งไม่ใช่ปัญหาที่น่าห่วงกังวลต่อไปอีกแล้ว

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาแบบอย่างการใช้ค่ายบริโภคของแรงงานไทยในภาคอีสานที่เคยไปทำงานต่างประเทศครั้งนี้ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. จากผลการศึกษาแบบอย่างการใช้ค่ายบริโภคของครัวเรือนแรงงานไทยที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศซึ่งปรากฏว่า สัดส่วนการใช้ค่ายบริโภคสินค้าทุนมากกว่าการใช้ค่ายบริโภคสินค้าบริโภค สัดส่วนการใช้ค่ายบริโภคสินค้าจำเป็นมากกว่าสินค้าฟุ่มเฟือย และสัดส่วนการใช้ค่ายบริโภคสินค้าคงทนมากกว่าการใช้ค่ายบริโภคสินค้าไม่คงทนนั้น น่าจะเป็นแบบอย่างการใช้ค่ายบริโภคที่จะมีส่วนในการเพิ่มการผลิตและการบริโภคในอนาคต และน่าจะเป็นแบบอย่างการใช้ค่ายบริโภคตัวอย่างของครัวเรือนแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศในท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วย

2. ควรจะวางแผนหาทางส่งเสริมให้แบบอย่างการใช้ค่ายบริโภคของครัวเรือนแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศสามารถเจาะจงลงไปยังประเภทหรือชนิดของสินค้าที่สามารถจะส่งผลเชื่อมโยง ทั้งที่เป็นผลเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward Linkage) และผลเชื่อมโยงถอยหลัง (Backward Linkage) ต่อสภาพการผลิต การจ้างงาน และการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้เพราะสินค้าถึงแม้จะสามารถจัดอยู่ในหมวดเดียวกัน ตัวอย่างเช่น เป็นสินค้าทุนเหมือนกัน

แต่สินค้าทุนแต่ละชนิดก็ย่อมจะมีผลเชื่อมโยงโดยส่วนรวมในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าสามารถทำให้แบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคเป็นไปในทางที่จะทำให้เกิดผลเชื่อมโยงในระดับที่สูงขึ้นก็นับได้ว่าเป็นความสำเร็จอันเนื่องมาจากการไปทำงานต่างประเทศในระดับที่สูงยิ่งขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามคงจะต้องอาศัยการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นนี้ คือจะต้องพิจารณาหาประเภทหรือชนิดของสินค้าที่อยู่ในกลุ่มที่จะก่อให้เกิดผลเชื่อมโยงในระดับที่สูง แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติด้วย

3. ถึงแม้ว่าผลการศึกษาแบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคของ ๓ คราว เรือนแรงงานที่เคยไปทำงานต่างประเทศโดยส่วนรวมจะเป็นไปในทางที่น่าจะมีส่วนในการเพิ่มการผลิตและการบริโภคในอนาคตก็ตาม แต่ถ้าพิจารณารายละเอียดในระดับคราว เรือนแล้วก็ยังปรากฏว่ามีผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศบางคนก็แบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคยังเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับภาพรวมของแบบอย่างการใช้จ่ายบริโภคที่ได้จากการศึกษานี้ เป็นต้นว่ายังมีการนำเงินรายได้ไปใช้จ่ายเพื่อเล่นการพนัน เที่ยวเตร่ หรือจัดเลี้ยงญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เป็นมูลค่าที่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะผู้ไปทำงานต่างประเทศที่ยังเป็น โสด ดังนั้นจึงควรหาทางแนะนำ ชี้แจง หรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงข้อดีข้อเสียของการใช้จ่ายบริโภคที่เป็นไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เหล่านี้ ตัวอย่าง เช่น การประชาสัมพันธ์ให้เห็นว่าโอกาสในการหารายได้ หรือการไปทำงานต่างประเทศอีก จะเป็นไปได้ยากยิ่งกว่าเดิมหรือต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลอาจจะจัดหาโครงการในลักษณะของการร่วมลงทุนสำหรับผู้ที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะแรงงานที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศจะมีความพร้อมในด้านเงินทุน ประสบการณ์ในการทำงาน และโลกทัศน์ในการได้ทำงานในต่างประเทศมากกว่าแรงงานโดยทั่วไปในประเทศ

4. ทางด้านปัญหาการจ้างงาน และการมีงานทำภายหลังที่กลับมาจากทำงานต่างประเทศ ซึ่งผลการศึกษาปรากฏว่าผู้ที่ไปทำงานต่างประเทศส่วนใหญ่ก่อนไปทำงานต่างประเทศก็มีอาชีพอยู่ในภาคการเกษตรอยู่แล้ว ดังนั้นในขณะที่ภาคการเกษตรยังมีปัญหาเรื่องการว่างงานแอบแฝงอยู่ก็นับได้ว่าเป็นการลดปัญหาดังกล่าวได้ประการหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานใหม่ด้วย นอกจากนี้ทางด้านปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือภายในประเทศที่หลายฝ่ายให้ความเป็นห่วงนั้น ก็คงจะไม่เป็นปัญหามากนัก เพราะก่อนไปทำงานต่างประเทศส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ทำงานประเภทที่ต้องใช้ฝีมือ หรือทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นอาชีพหลักอยู่ก่อนแล้ว

และผู้ที่ยกกลับมาจากทำงานต่างประเทศส่วนใหญ่ก็ไม่มีปัญหาในการหางานทำด้วย ดังนั้นถ้าพิจารณาทางด้าน การจ้างงานและการมีงานทำแล้ว นโยบายส่วนรวมควรจะเป็นไปในทางที่ส่งเสริมให้แรงงานไปทำงานต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

5. ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ค่ายบริโภครายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ในการศึกษานี้เนื่องจากมีวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อต้องการวิเคราะห์หาค่าความโน้มเอียงในการใช้ค่ายบริโภคสินค้าแต่ละหมวด (MPC) ดังนั้นสมการการบริโภคที่ใช้จึงเป็นแบบ Simple Regression โดยมีรายได้สุทธิเป็นตัวแปรอิสระเพียงตัวเดียว นอกจากนี้ยังได้แยกการบริโภคสินค้าออกเป็นหมวดย่อย ๆ ด้วย ดังนั้นการศึกษาในโอกาสต่อไปควรจะได้มีการศึกษาสมการการใช้จ่ายบริโภคโดยละเอียดแบบ Multiple Regression โดยนำตัวแปรอิสระอื่น ๆ มาวิเคราะห์ร่วมด้วย เช่น ขนาดของครัวเรือน ราคาสินค้า ราคาสินค้าอื่นที่ใช้ทดแทนกันได้ เป็นต้น นอกจากนี้การศึกษาก็ควรหลีกเลี่ยงการแบ่งการใช้จ่ายบริโภคสินค้าออกเป็นหมวดย่อย ๆ เพราะจะมีผลทำให้ค่าตัวแปรที่คำนวณมาผิดพลาดได้

6. สำหรับผู้ที่สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศในโอกาสต่อไป น่าที่จะทำการศึกษา โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามระยะเวลาที่ทำงานอยู่ต่างประเทศด้วย เพราะรายได้และแบบอย่างการใช้ค่ายของกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้มักจะแตกต่างกัน

7. กล่าวโดยส่วนรวมแล้วจะเห็นได้ว่าการไปทำงานต่างประเทศจะให้ผลดีทั้งทางด้าน เศรษฐกิจส่วนตัวของผู้ที่ไปทำงานต่างประเทศ เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ แบบอย่างการใช้ค่ายบริโภคก็จะเป็นไปในทางที่ว่าจะมีผลดีต่อการผลิตและการจ้างงานในอนาคต ทางด้านการจ้างงานก็สามารถช่วยลดปัญหาการว่างงาน การทำงานต่ำระดับ และเปิดโอกาสให้แก่ผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานใหม่ นอกจากนี้ผู้ที่ยกกลับมาจากต่างประเทศส่วนใหญ่ก็ไม่มีปัญหาการหางานทำด้วย เมื่อพิจารณาในด้านต่าง ๆ แล้ว การไปทำงานต่างประเทศก็ย่อมจะมีผลดีมากกว่าผลเสีย ดังนั้นนโยบายส่วนรวมที่เกี่ยวกับ การไปทำงานต่างประเทศจึงควรจะเป็นไปในทางที่สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการไปทำงานต่างประเทศให้มากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่าช่วยหาตำแหน่งงานในต่างประเทศให้ หากทางลดต้นทุนสำหรับผู้ที่ต้องการจะไปทำงานต่างประเทศ หรือรัฐบาลควรจะมาเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศเสียเองด้วย แต่ทั้งนี้จะต้องให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาที่เป็นข้อขัดข้องและอุปสรรคต่าง ๆ ในการส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศด้วย โดยเฉพาะปัญหาการหลอกลวงของนายหน้าจัดหางาน